

I. Entree als redacteur

SP1: In de serie moleniconen spreek ik met Leo Endedijk. Het wordt een gesprek over de ontwikkeling van De Hollandsche Molen sinds 1985, het jaar waarin Leo bij de vereniging in dienst trad tot nu, 2021. Leo Endedijk begon als redacteur van het verenigingsblad. Vijf jaar later was hij de directeur, een functie die hij bekleedde tot september 2017. Sindsdien is hij hoofd belangenbehartiging. Het verhaal van Leo Endedijk gaat vooral over de ontwikkeling en de positie van de vereniging, niet alleen in de molenwereld maar ook in de monumentenwereld. In het bijzonder kijkt Leo terug op de beginjaren die werden gekenmerkt door een aanvankelijk moeizame maar later steeds constructievere samenwerking van De Hollandsche Molen met de Rijksdienst voor de Monumentenzorg, nu de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed. Maar er is nog veel meer te bespreken. De sterk veranderde positie van De Hollandsche Molen ten opzichte van het publiek, de stappen die de vereniging heeft gemaakt op het gebied van de fondsenwerving en de ware cultuuromslag die in de afgelopen 35 jaar heeft plaatsgevonden in de molenwereld en zeker ook wel binnen De Hollandsche Molen. Wat betekende dit alles voor de vereniging en hoe belangrijk was de rol van Leo Endedijk? Dag Leo.

SP2: Dag.

SP1: We beginnen bij het begin, 1985. Jouw entree bij De Hollandsche Molen was via het verenigingsblad. Hoe kwam je daar terecht?

SP2: Ik was in die student, werkstudent. Ik had diverse baantjes gehad op de universiteit, onder andere journalistieke baantjes, ik was eindredacteur geweest van een studentenblad, alsook journalistiek medewerker geweest van het universiteitsblad. Daarnaast had ik ook een jaar lang... Was ik notulist geweest voor de studierichting. Maar al die baantjes die stopten en in de jaren '80 was er een enorme werkloosheid. Dus ik zocht eigenlijk gewoon een baan en toen verscheen in de krant een advertentie van De Hollandsche Molen. Ik had helemaal geen verstand van molens maar ik had wel verstand van het maken van een blad en het schrijven van stukken. Ik heb gesolliciteerd. Dat was in 1984. Na een vrij lange sollicitatieprocedure toen werd ik aangenomen en op 1 april 1985 begonnen.

SP1: Wat was jouw ambitie?

SP2: Mijn ambitie was om het één of twee jaar te doen. Want ik dacht van dit is toch niet helemaal mijn wereld. Maar dat is een beetje een lang jaar geworden, zeg ik dan weleens gekscherend. Maar even serieus, dat had toch ook wel te maken natuurlijk met die werkloosheid. Het was niet zo makkelijk om een andere baan te vinden. Maar belangrijker nog dat ik eigenlijk toch wel heel snel gegrepen werd door de enorme veelzijdigheid van het werk hier. Het was nooit elke dag hetzelfde, er was altijd wel iets anders te doen. En ook de mensen die zich verbonden voelden en die bezielde waren door molens vond ik eigenlijk ook wel heel fascinerend. Dus ik ben er eigenlijk heel snel gewoon ingerold. Ik heb wel heel lang steeds geroepen: "Ik heb geen verstand van molens.". Dat was ook wel een beetje een goede politiek want dan beland je ook niet in allerlei technische discussies. Misschien zagen mensen me wel een beetje als een buitenstaander maar raakte je ook niet echt in de toenmalige stevige discussies die er waren. Je raakte daar dan niet in betrokken. Je werd geen partij.

SP1: Ja. Die zekere afstand tot molens kwam je van pas.

SP2: Ja. Het was ook wel de eerste, niet helemaal maar... Ik was eigenlijk ook al de eerste die in dienst kwam primair vanwege je professionaliteit, vanwege je kennis, ervaring en

opleiding. Daarvoor was het eigenlijk een beetje gebruikelijk dat, voor de meeste functies, door het relatienetwerk was er iemand die wat te doen moest hebben en die ging dan aan de slag bij de vereniging. Of mensen die liefhebber waren vanuit die betrokkenheid doorschoven. Ik was, denk ik, wel één van de eerste die... Even los wel van de mensen in de administratie want dat waren niet mensen die primair uit de molenkring kwamen. Maar in de inhoudelijke functies was dat eigenlijk wel gebruikelijk en dat was ik dus duidelijk niet.

SP1: Wat waren jouw eerste indrukken van de vereniging?

SP2: Ik weet nog wel dat ik... Je had natuurlijk geen internet in die tijd. Dus de voorbereiding op dat sollicitatiegesprek, bleek dat het blad dat er toen was dat heette Molennieuws, dat lag in de bibliotheek. Dus dat ben ik gaan bekijken en toen dacht ik bij mezelf: nou, dat is toch wel een stoffige aangelegenheid. En dan zie je dat je bepaalde percepties ook wel krijgt want ik heb heel lang beweerd dat... Er stond een foto van de toenmalige directeur, meneer de Koning, en in mijn beleving liep die ook in een driedelig pak met vest. Nou, meneer de Koning heeft nooit een vest gedragen, althans niet dat ik weet. Dus dan zit er wel een bepaalde perceptie al heel gauw in je hoofd. Ik kwam van de universiteit toch van een hele progressieve, zeg maar linkse signatuur, wat ik gedaan had. En ik kwam ineens terecht in een toch veel conservatiever, op een aantal punten burgerlijk en milieu... En ja, dat was wel een cultuurshock eigenlijk. Maar ik was er misschien ook wel aan toe. Ik had eigenlijk al een beetje afstand genomen van het hele universitaire wereldje.

SP1: Dus ik zie voor mij een wat linkse rakker die in een vereniging komt die wat burgerlijker was.

SP2: Ja, veel formeler was. Bekend is ook wel dat... Ik heb toen drie sollicitatiegesprekken gehad en bij het eerste, dat was met meneer de Koning en mejuffrouw Vanstevels toen nog, die schreef bij de brief van: een leuke jongen met kettinkje. Want ik droeg een kettinkje. En ik weet nog de voorbereiding op dat gesprek, ja, ik had toch wel de indruk van ik moet toch wel even niet mijn allersjofelste kleding aan. Dus ik had in mijn ogen hele nette grijze schoenen. Maar de dag dat ik dat sollicitatiegesprek had regende het pijpenstelen. Maar ik moest met de tram daarnaartoe. Ik had toen zelfs geen rijbewijs. En toen had ik toch maar mijn laarzen aangetrokken maar niet bedacht van wanneer moet ik dan die nette schoenen aantrekken. Dus uiteindelijk heb ik die toch in de tram aangetrokken en uiteindelijk kwam ik soppend aan op de Herengracht in de Gouden Bocht. Ja, in één van de chicste panden van Amsterdam waar toen het kantoor was. Dat werd me uiteindelijk wel vergeven maar ik was wel duidelijk een beetje een buitenbeentje daarin.

SP1: Ja. Wat waren jouw eerste wapenfeiten?

SP2: Wat heel opvallend was, was dat toen ik solliciteerde werd er gezegd van: "We gaan een nieuw blad beginnen.". Dus ik dacht van: nou, dat ga ik nu uitvoeren. En eigenlijk op de eerste dag bleek dat dat helemaal niet het geval was. Er was helemaal geen besluit over genomen, er was geen idee hoe het er dan moest gaan uitzien, er was helemaal geen research gedaan, er was geen kader gemaakt, dus eigenlijk niks. Dus dat ben ik eigenlijk wel toen heel snel gaan opbouwen omdat wel duidelijk was dat aan het eind van dat jaar 1985 zou dus die verandering plaatsvinden. Dat blad Molennieuws was op A5-formaat en dat was eigenlijk gewoon een verenigingsblad. Dat werd door de mensen die dat maakten ook gewoon beaamd. Die vonden ook dat De Hollandsche Molen een vereniging van liefhebbers vooral was. En publieksbenadering dat was, zoals de toenmalige voorzitter een keer zei, de vulgarisatie van het molenbehoud. Terwijl het wel die kant op moest. Maar men wist niet, en eerlijk gezegd ik zelf ook niet hoor, helemaal hoe dat het dan precies

zou moeten en wat erbij om de hoek zou komen kijken. Dus ja, ik heb dat blad helemaal van begin af aan opgebouwd. Een redactie gevormd, uitgever gezocht, ook het financiële... Er was helemaal financieel geen enkel kader wat er dan zou moeten zijn. En ook de besluitvorming daarover voorbereid. Dus een notitie gemaakt die naar het bestuur ging. Het toenmalige dagelijkse bestuur had je en toen het algemeen bestuur. Ja, die horde moest genomen worden om uiteindelijk dan toch met ingang van 1986 met het blad Molens van start te gaan.

SP1: Ja. En dat blad Molens, wie ging dat lezen?

SP2: Het idee was dus dat het een grotere groep zou worden dan de leden. En dan bleek dus in de praktijk toch behoorlijk tegen te vallen praktisch gesproken omdat toen ook de bladenmarkt overspoeld was en een nieuwe titel niet zo makkelijk viel. Maar vooral ook, en dat is eigenlijk altijd een beetje wel de spagaat gebleven, de mensen die het maakten, de redactie, dat waren wel weer mensen uit die liefhebbershoek. Dus die stelden wel een aantal eisen aan de inhoud die nogal eens botste met het publiekskarakter. Ik denk dat het op dit moment een veel betere balans gevonden heeft. Dat was toen wel heel erg lastig en er kwam ook heel veel kritiek steeds van: "Ja maar, dat staat er niet in.". En: "Dat klopt niet.". En eindeloze discussies als iemand overleden was of je een in memoriam moest plaatsen of niet. Ja, dat was... En dat maakte het er niet makkelijker op. En vreemd genoeg, en achteraf denk ik van het is wel een beetje tegenstrijdig van mijn karakter, ben ik wel mee... Heb ik wel geprobeerd iedereen bij elkaar te houden, ook een beetje te vriend te houden. Maar ik was er heel snel van overtuigd van deze 'markt' is te klein om daar met verschillende dingen te gaan werken. Je moet... En De Hollandsche Molen is toch de moedervereniging, is toch de basis voor velen en iedereen moet zich uiteindelijk daar thuis voelen. Dus ja, dan wordt zo'n blad wel een beetje misschien een compromis. Dus eigenlijk die verbreding. Er waren toen ideeën dat doordat het blad ineens het aantal leden gigantisch zou toenemen. Dat is natuurlijk nooit gebeurd.

SP1: Dan wordt het 1990. Dan maak je de stap van het redacteurschap naar het directeurschap. Op het eerste gezicht is dat een opmerkelijke carrièreswitch. Hoe kwam dat? Hoe is dat gegaan?

SP2: Dan moet in nog een klein stapje even terug doen want naast het blad was ik ook aanwezig bij alle vergadering omdat ik moest notuleren en daardoor kreeg ik natuurlijk heel snel een heel goed beeld van wat er allemaal speelde. En ik was ook niet op mijn mond gevallen en ik denk dat ik ook een behoorlijke intelligentie heb dus ik praatte ook volop mee. Dus ik was eigenlijk in het beleid al behoorlijk ingevoerd. En de situatie was toen, meneer de Koning was directeur maar die zou met pensioen gaan. Dan heeft die nog een paar jaar doorgewerkt. Maar door problemen met zijn gezichtsvermogen kwam op een gegeven moment duidelijk in beeld: dit gaat zo niet meer. Hier moet gewoon een ander iemand voor komen. Dus ik was op dat moment al redelijk op de hoogte van een heleboel zaken, meer dan alleen dat blad. Ik ben toen al een keer eerder gepolst van: "Zou je dan eventueel de Koning willen opvolgen?". Dat vond ik toen nog te vroeg maar in 1988 toen werd door het bestuur gezegd: "En nu gaan we de knoop doorhakken.". Toen is er een commissie gevormd uit het bestuur, een commissie van twee personen, Henk van den Burg en Jan Spoel. Die hebben toen iedereen gesproken en een rapport gemaakt. Dat rapport had als conclusie: "Er is geen geld om een nieuwe externe directeur aan te trekken dus we moeten het doen met degenen die er nu werken en de enige met de capaciteit daarvoor dat is Leo Endedijk. En daarachter zat wel een groot meningsverschil of opvatting over hoe de toekomst er nu uit moest gaan zien. En dat was eigenlijk grofweg gezegd... Er waren twee lijnen van mensen die traditioneel bij De Hollandsche Molen waren en die dat hele molenbehoud van binnenuit hadden meegemaakt en heel erg gericht op de overheid, heel naar binnen gericht, heel erg gericht op techniek, heel erg gericht op... Toen ik bij

De Hollandsche Molen kwam vroeg ik één van de eerste dagen van: “Zeg nou eens wat eigenlijk in één zin de doelstelling van de vereniging is.”. En toen werd er gewoon gezegd: “Er mag geen molen meer verloren gaan.”. Punt. Dat was eigenlijk... Alles was daarvan doordrongen. En vanaf 1970 kwamen, en dat was de tweede stroom, de vrijwillige molenaars. En dat is van het begin af aan een behoorlijke spanning geweest. Het is niet echt tot een conflict gekomen maar er zat echt wel een behoorlijke spanning tussen die twee groepen. Vooral ook omdat die vanuit... Die vrijwillige molenaars, wat overigens alleen mannen waren, er waren bijna geen vrouwen bij, maar jonge mensen waren. Er was dus eigenlijk ook sprake in zekere mate van een generatieconflict. Maar die zeiden vooral van: “Wij willen dat de deuren opengaan. Wij willen dat we naar buiten treden. We willen laten zien aan de wereld wat we doen en op die manier draagvlak creëren.”. Ja, en dat speelde eigenlijk al bij dat nieuwe blad, dat speelde op de achtergrond eigenlijk al die tegenstelling die er was. En ook bij dat directeurschap want er was al iemand in dienst gekomen vanuit, dat was ook een vrijwillig molenaar, die eigenlijk in beeld was om de nieuwe directeur te worden. En dat liep vast, dat liep niet goed. Toen is dus besloten om dat onderzoek te doen en kwam eruit dat ondergetekende dan de beste papieren had om die functie te gaan doen.